

CBSE कक्षा - 9 संस्कृत
एनसीईआरटी प्रश्न-उत्तर
पाठः - 10 जटायोः शौर्यम्

अभ्यासः

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-

- i. "जटायो! पश्य" इति का वदति?
- ii. जटायुः रावणं किं कथयति?
- iii. क्रोधवशात् रावणः किं कर्तुम् उद्यतः अभवत्?
- iv. पतगेश्वरः रावणस्य कीदृशं चापं सशरं बभञ्ज?
- v. हताश्वो हतसारथिः रावणः कुत्र अपतत्?

उत्तराणि-

- i. "जटायो! पश्य" इति सीता वदति।
- ii. जटायुः रावणं कथयति यत् नीचां मतिं परदाराभिमर्शनात् निवर्तय। धीरः तत् न समाचरेत् यत् परः विगर्हयेत्।
- iii. क्रोधवशात् रावणः तलेन (तलवारेण) जटायुं हन्तुम् उद्यतः अभवत्।
- iv. पतगेश्वरः रावणस्य मुक्तामणिविभूषितं चापं सशरं बभञ्ज।
- v. हताश्वो हतसारथिः रावणः भुवि अपतत्।

2. उदाहरणमनुसृत्य णिनि-प्रत्ययप्रयोगं कृत्वा पदानि रचयत-

यथा- गुण + णिनि - गुणिन् (गुणी)

दान + णिनि - दानिन् (दानी)

- i. कवच + णिनि - _____
- ii. शर + णिनि - _____
- iii. कुशल + णिनि - _____
- iv. धन + णिनि - _____
- v. दण्ड + णिनि - _____

उत्तराणि-

- i. कवचिन् (कवची)
- ii. शरिन् (शरी)
- iii. कुशलिन् (कुशली)
- iv. धनिन् (धनी)
- v. दण्डिन् (दण्डी)

3. रावणस्य जटायोश्च विशेषणानि सम्मिलितरूपेण लिखितानि तानि पृथक्-पृथक् कृत्वा लिखत-

युवा, सशरः, वृद्धः, हताश्वः, महाबलः, पतगसत्तमः, भग्नधन्वा, महागृध्रः, खगाधिपः, क्रोधमूर्च्छितः, पतगेश्वरः, सरथः, कवची, शरी

यथा- रावणः	जटायुः
युवा	वृद्धः
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

उत्तराणि-

यथा- रावणः	जटायुः
युवा	वृद्धः
सशरः	महाबलः
हताश्वः	पतगसत्तमः
भग्नधन्वा	महागृध्रः
क्रोधमूर्च्छितः	खगाधिपः
सरथः	पतगेश्वरः
कवची	
शरी	

4. सन्धि/सन्धिविच्छेदं वा कुरुत-

यथा- च + आदाय = चादाय

i. हत + अश्वः = _____

ii. तुण्डेन + अस्य = _____

iii. _____ + _____ = बभञ्जास्य

iv. _____ + _____ = अङ्गेनादाय

v. _____ + _____ = खगाधिपः

उत्तराणि-

- i. हत + अश्वः = हताश्वः
 - ii. तुण्डेन + अस्य = तुण्डेनास्य
 - iii. बभञ्ज + अस्य = बभञ्जास्य
 - iv. अङ्केन + आदाय = अङ्केनादाय
 - v. खग + अधिपः = खगाधिपः
5. 'क' स्तम्भे लिखितानां पदानां पर्यायाः 'ख' स्तम्भे लिखिताः। तान् यथासमक्षं योजयत-

क	ख
कवची	अपतत्
आशु	पक्षिश्रेष्ठः
विरथः	पृथिव्याम्
पपात	कवचधारी
भुवि	शीघ्रम्
पतगसत्तमः	रथविहीनः

उत्तराणि-

क	ख
कवची	कवचधारी
आशु	शीघ्रम्
विरथः	रथविहीनः
पपात	अपतत्
भुवि	पृथिव्याम्
पतगसत्तमः	पक्षिश्रेष्ठः

6. अधोलिखितानां पदानां/विलोमपदानि मञ्जूषायां दत्तेषु पदेषु चित्वा यथासमक्षं लिखत-
[मन्दम् पुण्यकर्मणा हसन्ती अनार्य अनतिक्रम्य प्रदाय देवेन्द्रेण प्रशंसेत् दक्षिणेन युवा]

पदानि	विलोमशब्दाः
(क) विलपन्ती	_____
(ख) आर्य	_____

(ग) राक्षसेन्द्रेण	_____
(घ) पापकर्मणा	_____
(ङ) क्षिप्रम्	_____
(च) विगर्हयेत्	_____
(छ) वृद्धः	_____
(ज) आदाय	_____
(झ) वामेन	_____
(ञ) अतिक्रम्य	_____

उत्तराणि-

पदानि	विलोमशब्दाः
(क) विलपन्ती	हसन्ती
(ख) आर्य	अनार्य
(ग) राक्षसेन्द्रेण	देवेन्द्रेण
(घ) पापकर्मणा	पुण्यकर्मणा
(ङ) क्षिप्रम्	मन्दम्
(च) विगर्हयेत्	प्रशंसेत्
(छ) वृद्धः	युवा
(ज) आदाय	प्रदाय
(झ) वामेन	दक्षिणेन
(ञ) अतिक्रम्य	अनतिक्रम्य

7. (क) अधोलिखितानि विशेषणपदानि प्रयुज्य संस्कृतवाक्यानि रचयत-

- शुभाम् _____
- हतसारथिः _____
- कवची _____
- खगाधिपः _____
- वामेन _____

उत्तराणि-

-
- i. जटायुः शुभाम् वाणीम् अवदत्।
 - ii. हतसारथिः रावणः भुवि पपात्।
 - iii. रावणः कवची आसीत्।
 - iv. खगाधिपः जटायुः रावणम् अवदत्।
 - v. देवः वामेन हस्तेन लिखति।

(ख) उदाहरणमनुसृत्य समस्तं पदं रचयत-

यथा- त्रायाणां लोकानां समाहारः - त्रिलोकी

- i. पञ्चानां वटानां समाहारः - _____
- ii. सप्तानां पदानां समाहारः - _____
- iii. अष्टानां भुजानां समाहारः - _____
- iv. चतुर्णां मुखानां समाहारः - _____

उत्तराणि-

- i. पञ्चवटी
 - ii. सप्तपदी
 - iii. अष्टभूजी
 - iv. चतुर्मुखी
-